

- 7 Položce 623 výměnkářka není věnována samostatná mapa, příslušné výrazy jsou přechýlenými podobami od názvů pro výměnkáře a územně se s nimi kryjí. Přechýlené podoby jsou tvořeny zpravidla pravidelně (výměnkář > výměnkářka, výminkář > výminkářka, výměník > výměnice, výmluvník > výmluvnice atd.), jen ve Slezsku podobám se sufixem *-ár* odpovídají feminina na *-árka*: výměnkářka, výminkářka, výminčárka.

Atlasy: —

Či

4 výměnek (624) — mapa s. 53

- 1 M **výmňenek** (vejmenek 151, 162, 214) — výminek — vejminek — vejmiňek — vejmiňek 237, 239 — vejimek 315
výmňena — výmina 731, 732, 743, 756
výmňenka (vímjenka 755) — výminka — vejminka — vejmiňka 247, 257, 401, 428
vejmluva 304 (vymova 833–836)
vyuamek 818, 819

- 2 Předmětem zkoumání u této položky byla jednak nář. označení smlouvy o zaopatření, které si pro sebe odstupující držitel hospodářství vymínil od svého nástupce, jednak nář. pojmenování pro obydlí výměnkáře. Výsledky výzkumu ukázaly, že se názvy obou skutečností většinou neliší, proto je jejich zeměpisné rozložení zobrazeno souborně na jedné mapě. (Pouze na stř., již. a záp. Moravě se feminin někde užívá pro obydlí a maskulin pro smlouvu, ale i tam obě pojmenování často splývají.)

Většina výrazů je odvozena od stč. slovesa **vymieniti* ‚vymínit‘, základy *výměn-* a *výmin-* vznikly hláskovou diferenciací téhož stč. základu *vymien-*, podmíněnou slovo tvorně, popř. dodatečným vyrovnáváním. Na mikroareálech byly zachyceny další lexémy (*výmluva*, *výlamek*). Kromě uvedených diferencí lexikálních vykazuje materiál difference rodové (např. *výmének* × *výměnka*), slovo tvorné (např. *výměna* × *výměnka*) a hláskoslovné (*výmének* × *výminek* × *výmínek* × *výmíněk* × *výmíněk* × *vejimek*).

Všechna pojmenování jsou deverbativa od sloves s předponou *vy-* (*vymínit* (*si*), *vymluvit*, *vylámat*, tedy s významem ‚nějak vyčlenit‘); podobně motivované názvy má i slovenština a lužičtina.

- 3 Jednotlivé ekvivalenty tvoří areály, které se někdy vzájemně prostupují, jindy se vyskytují vícekrát odděleně na různých místech zkoumaného území.

Pojmenování se základem *výměn-* pokrývají již. část jzč. nář. a dále rozsáhlou oblast zahrnující svč. nář., velkou stř. část Moravy a sz. polovinu slez. nář. Téměř na celém tomto území byl zapsán výraz *výmének*; ve stř. pruhu Moravy jej překrývají varianty žen. rodu – v sev. a stř. části střm. nář. *výměna*, jižně odtud *výměnka*.

Na zbývajícím území čes. jazyka, tj. na značné části Čech, na větší části vm. nář. a v jv. polovině Slezska, byla zaznamenána pojmenování se základem *výmin-*. Výraz *výminek* je doložen v několika oddělených areálech: v záp. Čechách, ve stř. Polabí a dále ve stř. a sz. části vm. nář. a na Příborsku a Frenštátsku (v dubletě s protějškem žen. rodu *výminka* je běžný i na jz. Moravě). Varianta *výminka* zaujímá menší ostrov mezi Plzní, Příbramí a Rakovníkem a dále zabírá pás mezi Tábořem, Jihlavou a Znojmem a pokračuje dále od Břeclavi podél vých. hranice Moravy (s přerušením na Kopanicích) až na sv. Vsetínsko. Podoba *výmíněk* pokrývá téměř celou oblast střč. nář., varianta žen. rodu *výmíňka* byla zapsána zejména mezi Rakovníkem a Příbramí. Podoby se zdlouženou samohláskou v základu *výmínka*, *výmínek* se objevují mezi Plzní, Rakovníkem a Příbramí a na Tábořsku a Jindřichohradecku.

Jiné lexémy byly zapsány na nejzazších okrajích českého území: *výmluva* na již. Těšínsku a Jablunkovsku a ojediněle na Chodsku, *výlamek* ve zkoumaných obcích na území Polska sv. od Opavy.

Ve městech se výzkum této položky neprováděl.

- 4 Většina pojmenování je odvozena od slovesa *vymínit*.
- vejimek** jen nář. — Přetvořením z *vejminek* (nář. podoba od *výminek*, viz tam).
- výlamek** jen nář. (Kt *výloma* ‚co se z otcovského dědictví synovi nebo dceři vylomí, tj. oddělí a jemu připiše‘ slez.) — Od *vylámat* v přeneseném významu ‚oddělit‘.
- výměna** v sled. významu jen nář.; Kt, SSJČ nář. (stč. ‚podmínka, výplata, výjimka‘) — Od *vymínit*, lid. etymologií snad přiřazeno k *měna*.
- výmének** Jg, SSJČ též *vejměnek* poněk. zast. ob., *vejmenek* nář., SSJ *výmėnok* poněk. zast., hluž. *wumėnk* zast. (stč. ‚výminka‘)
- výměnka** jen nář.; Kt ‚výmėnkářské stavení‘, SSJČ nář. (stč. ‚výminka, podmínka‘).
- výmina** jen nář.
- výminek** SSJČ též *vejminek*, obě poněk. zast. ob.
- výmínek** Jg, Kt též *výmín*, SSJČ *vejmínek* poněk. zast. ob. — Viz výmínek, *-i-* v základu vzniklo vyrovnáváním k *mínit*.
- výmíněk** SSJČ *vejminěk* poněk. zast. ob.
- výmíněk** jen nář. — Viz výmínek a výminěk.
- výminka** v sled. významu jen nář.; Kt, SSJČ nář. (stč. ‚podmínka‘).
- výmínka** jen nář.; Jg (stč. *výmėnka* ‚podmínka‘) — Viz výminka a výmínek.